

P. Harder
Manipulace v pedagogické praxi – Učitel jako oběť manipulace
(druhá verze rigorozní práce)

Nejprve podotýkám, že autorka víceméně setrvává u tématu (avšak nyní ho „stáčí“ k učiteli jako oběti manipulace, což téma konkretizuje), ačkoliv byla upozorněna, že na katedře, kde se uchází o rigorosum, není nikdo na podobnou tematiku zaměřen.

Při čtení textu se zaměřuji na sledování jasnosti a přehlednosti řídicího aparátu práce a jeho skutečnou aplikaci a naplnění cílů; na aplikaci metodologických znalostí a dovedností; na smysluplnost obsahu, resp. textu, zejm. jeho věcnost, konkrétnost (či konkretizaci obecného) a prostřednictvím toho všeho na zachycení znalostní výbavy autorky/autora textu a na způsob jejího/jeho myšlení v intencí oboru.

Nyní k textu:

- Oproti minulé verzi dostala práce zřetelněji strukturu odborného textu. Se zájmem tedy přistupuji k četbě, abych zjistil zda tato struktura je naplněna žádoucím obsahem zpracovaným adekvátní metodologií.
- Na prvních stranách zjišťuji, že autorka podle mého úsudku ne logicky duplikuje – jinak přehlednou – strukturu šesti cílů. Budiž.
- s. 9 – Podstatně problematičtější, neboť chybné, se mi ale jeví tvrzení: „Jako metodologický postup k realizaci cílů práce využiji integrovanou strategii s využitím kvalitativních (induktivních) a kvantitativních (hypoteticko-deduktivních) technik sběru a interpretace dat.“ **Obávám se, že autorka v tomto případě nepostřehla jednu bazální skutečnost, totiž že pracuje se sekundárními zdroji informací, tedy že sama data empiricky „nesbírá“, a že v tom případě fakticky nemůže vztahovat ke svému textu tato (kvalitativní/kvantitativní) paradigmatu výzkumu.**
- s. 10 – Stránky tohoto typu jsou v práci zcela zbytečné – obsahují jakési obecné úvahy či tvrzení nepodepřená empirickým zdrojem. Práci ani tématu neprospívají.
- s. 13 a násl. – **Metodologickým problémem je tu především skutečnost, že autorka jasně nedefinuje, s jakým pojetím manipulace bude dále pracovat.** Navíc si po prostudování autorkou předkládaných čtených definic rozhodně nemyslím, že by se v nich nedal najít „jednoznačně sjednocující prvek“ (viz autorčina věta: „Jelikož je pojem *manipulace* v odborné literatuře pojímám nejednotně a nejednoznačně...“ s.17). Tím spíše považuji za problém, že autorka zde nenechá vyústit text do jasné definice. **Nejasné východisko prakticky nemůže nepoznamenat další kroky odborné práce** (vč. psaní odborného textu).
- s. 17 – Zůstanu-li ještě u citované věty, vč. jejího pokračování – „Jelikož je pojem *manipulace* v odborné literatuře pojímám nejednotně a nejednoznačně, převládá názor, že manipulace je něco, co se velmi špatně dokazuje.“ – pak opět musím upozornit na problém, který se (jak zjišťuji později) v textu opakuje. Tvrzení, že manipulace se „špatně dokazuje“ není pravdivé. Manipulace je interakční jev, který je poměrně dobře identifikovatelný pozorováním (s výjimkou některých utajených her, kde se manipuluje s informacemi). To za prvé.
- A za druhé: Jak autorka zjistila, že názor „převládá“? Rád se nechám přesvědčit, ale autorka toto (opakuji, že věcně závažné!) tvrzení nikde nedokládá... **Mimochodem, myslím že tento příklad reprezentuje jeden z problémů práce...**¹

¹ Posléze zjišťuji, že podobných tvrzení je v práci více - např. tvrzení o negativním dopadu profesních zátěží na učitele atd.

– s. 20 – Začínám nabývat dojmu, že text je dílem povahy spíše „úvahové“. Operuje s obraty „hovoří se“; „tvrzení některých laiků“; (společnost)... „nemá zájem zlepšit pracovní podmínky učitelů“; „Zdá se, mnozí ředitelé škol nemají přílišný zájem na tom, aby na půdě školy panovalo přátelské poklidné klima ...“ atd.

... pak bych považoval za relevantní, aby autorka **formu svého textu** definovala na začátku práce, zdůvodnila ji a poukázala na to, jak tato forma limituje naplnění jejího cíle. To ovšem v práci nenalézám.

– s. 21 – Následuje část předkládající stav „vědění o tématu“ na základě výzkumů. Pokud správně čtu, využívá především jeden zdroj (Tomášek).² Nejsou-li jiné zdroje, proč ne? Avšak: Co považuji za závažné je to, že **Tomáškův text se zabývá „agresí“**. **Autorka však řeší téma manipulace. Agrese a manipulace nemusí být a není zdaleka vždy totéž!!** Myslím, že zde vidíme „první plod“ faktu, že autorka jasně nedefinovala, s jakým pojetím manipulace bude v textu pracovat.

– s.23 – ... není jasné, zda pokračuje kompilace Tomáškovy textu ... teprve na str. 26 se objevuje odkaz na „Večerka/Holas...“ atd. Nicméně i tento výzkum byl orientován k tématice agrese...

– s. 30 – I v kapitole začínající na str. 30 se téma opět stáčí od manipulace k agresí a šikaně. Opakuji: mezi těmito jevy a manipulací není rovnítko.

K tomu dodávám: Vím, že autorka upozorňuje na nedostatek literatury. Avšak:

- nikde jsem nenašel upozornění, že v některých kapitolách bude pracovat se zástupným tématem, jímž je v tomto případě „agrese“; je tedy možná i varianta, že sama autorka mezi těmito jevy nerozlišuje či že si prostě posunu tématu nevšimla, což lze považovat za ne nepodstatnou komplikaci...

- je pak otázkou, **proč se sama nepustila do empirického šetření**, byť alespoň ve formě dílčí sondy; cesta kompilování je, jak vidno a možná ku podivu, rizikovější, než vlastní výzkum a získávání dat z primárního zdroje.

– s. 33 – ... ale nejde jen o tuto stranu, jde spíše obecně o internetové zdroje: Nic proti nim. Sám je také využívám. Jejich „vytěžování“ má ale jistá – řekněme – metodologická pravidla. Pokud zdroj není odborným textem, pak často i odborník vyjadřující se k určité tématice, využívá zkratky či říká názory, které sám nedokládá či je ve své stručnosti tak obecný, že neřekne téměř nic. Jde de facto o jakýsi „žurnalistický žánr“. Je tedy korektní – v odborném textu, jímž je i rigorosní práce – na riziko takového citátu upozornit nebo se mu vyhnout.

– s. 38 – 43 – Dovoluji si jen upozornit, že tato část textu se zabývá pouze otázkami – stručně řečeno – „výchovy jako manipulace“, tedy spíše tím, že/jak učitel manipuluje, ale nikoliv učitelem jako obětí manipulace. Vzhledem k tomu, že se jedná o úvodní část 5. kapitoly, zdá se, jakoby tato měla směřovat pryč od tématu celé práce (jímž není „manipulace dětmi“, ale „učitel jako oběť manipulace“). Smysl této části mi tedy v daném kontextu není jasný...

– Svým způsobem podobně je tomu u subkapitoly 5.1. Pojednává o (ne)kázni, ale de facto ne o manipulaci. A stejně viz část 5.1.1 a 5.1.2.

– s. 55 – Věta: „V případě manipulace vůči pedagogům výsledky výzkumů jasně hovoří o tom, že učitel je ve značné míře atakován nejen svými žáky, ale bohužel i ve značné míře rodiči žáků.“ Skoro bych řekl, že i tato věta je svého druhu manipulací... Opakuji: Autorkou citované výzkumy se týkají prioritně agrese a nerozlišují kdy je agrese současně manipulací a kdy ne (a jinými formami manipulací se rovněž zjevně nezabývají). Obtížně hledám tedy smysl této věty...

– Mimochodem – po této takřka úvodní větě se už kapitola 6. dále manipulaci nevěnuje...

² Jen na okraj poznamenávám, že mi není úplně jasné autorčino užití zkratky „srov.“. Znamená citaci? Nebo je to skutečně výzva ke „srovnání“? Řekněme toho, co autorka převzala - kupř. - z Tomáškovy textu s vlastním Tomáškovým textem? Pak jde ale o běžnou citaci či parafrázi.

- Kapitoly 6.1 a 6.2 zabírají 10 stránek ze 79 stránkového textu, avšak k objasnění tématu ničím nepřispívají.
- s. 71 – „Citována“ Asociace pedagogů základního školství, avšak není uveden konkrétní odkaz.
- Ad: 7. kapitola, konkrétní návrhy řešení. Nic proti uváděným návrhům, nicméně celkem marně v nich hledám klíčové téma této práce, jímž je učitel jako oběť manipulace. Opatření mají směřovat evidentně k upevnění kázně, podpoře učitele atd., ale nikterak není specifikováno, jak se to vše má vztahovat k učiteli jako oběti manipulace.
- Závěr již nic dalšího nepřináší. Autorka bohužel v závěru explicitně neformuluje ani nekomentuje naplnění svých cílů.

Vrátím-li se však já k cílům mého (opponentského) studia autorčina textu, pak stručně uvádím:

- sledování jasnosti a přehlednosti řídicího aparátu práce a jeho skutečnou aplikaci a naplnění cílů: *cíle přehledné a akceptovatelné, i když specifické téma práce v nich není očekávatelně akcentováno; struktura textu víceméně cílům odpovídá, nicméně specifikace titulního tématu (uvedená titulu: učitel jako oběť manipulace) prakticky sledována není; k naplnění cílů se autorka v závěru práce nevyjadřuje – a to je problém vpravdě kardinální...*
- sledování aplikace metodologických znalostí a dovedností: *jde o kompilovanou práci ne zcela jednoznačně definovaného žánru; metodologie práce autorkou definovaná v kapitole o „cílech“ ve skutečnosti není použita; další poznámky v textu upozorňují na jiné metodologické problémy – některé jsou dílčí, ale např. faktum, že klíčové téma je pojednáno minimálně, ukazuje na problém v metodologickém uvažování.*
- sledování smysluplnosti obsahu, resp. textu, zejm. jeho věcnost, konkrétnost (či konkretizaci obecného): *řada částí textu je zbytečná – bez nich by se ovšem práce zredukovala ještě více pod požadovaný limit; je samozřejmě otázka, nakolik ne zcela smysluplné partie zabírající stránky činí práci akceptovatelnou z hlediska obsahu – podle mého úsudku spíše ne; text je zatížen řadou tvrzení velmi obecné a nedoložené povahy.*

Finální problém je pak ten, že v rozporu s Rigorózním řádem FFUK (čl. 4, odst. 9) práce nedosahuje požadovaného počtu minima 100 stran.

Spojím-li tento požadavek rigorózního řádu s jeho dalším požadavkem, který zní „rigorózní práce prokazuje schopnost samostatné činnosti v oblasti výzkumu nebo vývoje nebo samostatné tvůrčí činnosti“ (čl. 4, odst. 7), pak mi nezbývá než s lítostí konstatovat, že práci nemohu doporučit k obhajobě...

6.10.2011

Josef Valenta